

Bir Eğitim ve Araştırma Hastanesinde 1-3 Yaşında Çocuğu Yatan Annelerde Bakım Öz Yeterliliği ve İlişkili Faktörler

Care Self-Efficacy and Related Factors in Mothers with 1-3 Year Old Children in a Training and Research Hospital

© Bihter Karabulut¹, © Cemal Koçak², © Meltem Çöl²

¹Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye

²Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Öz

Amaç: Bu araştırmada, bir eğitim ve araştırma hastanesinde 1-3 yaşında çocuğu yatan annelerde bakım öz yeterliliği ve ilişkili faktörleri belirlemek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Kesitsel tipte olan bu çalışmaya, Temmuz-Aralık 2022 tarihleri arasında yatarak tedavi gören 1-3 yaş normal gelişim gösteren çocukların anneleri arasından, katılmayı kabul eden 174 anne dahil edilmiştir. Annelerin ebeveyn öz yeterliliklerini ölçmek için Bob ve Emde tarafından geliştirilen, Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği yapılan "Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlik Ölçeği" ve sosyo-demografik özellikleri belirlemek için "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Formlar yüz yüze görüşme yöntemiyle doldurulmuştur. Analizler SPSS 26 programı ile Student's t-testi, ANOVA ve lineer regresyon analizi kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular: Annelerin öz yeterlilik puan ortalaması $206,7 \pm 19,3$ 'tür. Annenin lise ve üzeri mezuniyet durumuna sahip olmasının, lise altı olmaya göre ölçek puanını 9,87 puan artırdığı görülmüştür ($p=0,005$). Ailedeki kişi sayısının artması, ölçek puanını 3,55 puan artırırken ($p=0,013$), annenin çalışmıyor olması, çalışma durumuna göre 6,7 puan artırmıştır ($p=0,045$).

Sonuç: Annelerin eğitim durumu, çalışma durumu ve ailedeki kişi sayısı ile ebeveyn öz yeterliliği ilişkili bulunmuştur. Toplum sağlığının yükseltilmesi açısından annelerin eğitim düzeyinin yükseltilmesi, çocuk gelişimi ve bakımı konusunda eğitilmesi ve çalışan annelerin desteklenmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn öz yeterliliği, çocuk gelişimi, sosyal destek, anne eğitimi

Abstract

Objectives: This study aimed to determine care self-efficacy and related factors in mothers with 1-3 year old children hospitalized in a training and research hospital.

Materials and Methods: In this cross-sectional study, 174 mothers of normally developing children aged 1-3 years who received inpatient treatment between July and December 2022 were included. The "Self-Efficacy Scale in Parenting Skills", developed by Bob and Emde and validated and reliable in Turkish by was used to measure the parental self-efficacy of mothers, and the "Personal Information Form" was used to determine sociodemographic characteristics. The forms were filled out by face-to-face interview. Analyzes were made using Student's t-test, ANOVA and linear regression analysis with the SPSS 26 program.

Results: The average self-efficacy score of the mothers is 206.7 ± 19.3 . It was observed that the mother's graduation from high school or above increased the scale score by 9.87 points compared to being below high school ($p=0.005$). While increasing the number of people in the family increased the scale score by 3.55 points ($p=0.013$), the fact that the mother was not working increased it by 6.7 points compared to the working status ($p=0.045$).

Conclusion: Parental self-efficacy was found to be related to mothers' educational status, employment status and the number of people in the family. In order to improve public health, it is important to raise the education level of mothers, educate them on child development and care, and support working mothers.

Key Words: Parental self-efficacy, child development, social support, maternal education

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Bihter Karabulut, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye

Tel.: +90 555 893 37 88 E-posta: boimhetre@gmail.com ORCID ID: orcid.org/0009-0005-7549-437X

Geliş Tarihi/Received: 28.02.2024 Kabul Tarihi/Accepted: 19.03.2024

Giriş

Kişinin belirli bir işi başarabileceğine dair kendine olan inancı literatürde "öz yeterlilik" olarak tanımlanmaktadır. Kişinin kendine olan bu inancı, yapılacak iş için alınacak aksiyonu, bu aksiyonun devam etmesini ve görev ile ilgili performansını etkilemektedir (1).

Ebeveyn öz yeterliliği anne veya babanın, çocuklarının bakımı ve büyütülmesiyle ilgili yapmaları gereken görevlere ilişkin kendi potansiyelleri hakkında sahip oldukları inanç ve yargıları olarak tanımlanmaktadır (2). Öz yeterliliği yüksek ebeveynler çocuklarını etkin bir biçimde yetiştirmek için gerekli bilgiye sahip olup, ebeveynlik görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmakta, çocuklarının ihtiyaçlarının farkında olabilmekte, onların gelişimlerini dikkatli şekilde takip etmekte, çocuklarına daha iyi fırsatlar oluşturabilmekte ve bu konularda kendilerine güvenmektedirler (3-5). Bu ebeveynler çocuklarının refah içinde büyümesi için gerekli olan ortamı fiziksel ve emosyonel olarak oluştururken ona ihtiyacı olan ilgiyi ve bakımı da uygun şekilde vererek mutlu bir şekilde büyümesini sağlamaktadırlar (6). Coleman ve ark. (7) yaptıkları bir çalışma ile ebeveyn öz yeterliliğinin yüksek olmasının, 1-3 yaş aralığındaki çocukların gelişimlerini pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuşlardır.

Ebeveyn olarak hem annelerin hem babaların çocuk bakımı konusundaki öz yeterliliğinin belirlenmesi önemlidir. Ancak anneler aile içerisindeki belirlenmiş rolleri nedeniyle çocuk bakımında ön plana çıkmakta ve onların yaklaşımları çocukların gelişiminde etkili olmaktadır. Bu yaklaşım çeşitli faktörlerden etkilenir. Bu faktörler yaş, eğitim ve çalışma durumu, bireysel özellikler, deneyimler, aldığı sosyal destek, çocuk sayısı ve çocuğun kendisi ile ilgili değişkenler olarak tanımlanmıştır (8). Bu değişkenler aynı zamanda annelerin ebeveyn öz yeterliliğini de etkilemektedir. Literatür incelendiğinde, hastanede çocuğu yatan annelerde bu konunun çok az çalışıldığı görülmüş olup hasta bakımında psiko-sosyal destek programlarının oluşturulabilmesinin ön koşulu olarak, öncelikle bu annelerin bakım öz yeterliliğinin yeterliliğinin ve hangi faktörlerle ilişkili olduğunun gösterilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada bir eğitim ve araştırma hastanesinde 1-3 yaşında çocuğu yatan annelerde ebeveyn öz yeterliliği ve ilişkili faktörleri belirlemek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Bu araştırma Temmuz 2022-Aralık 2022 tarihleri arasında Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi Genel Pediatri Servisi'ne yatan 1-3 yaşındaki hastaların anneleri ile yürütülmüş kesitsel tipte bir araştırmadır. Örneklem hesaplanmamış olup çalışmanın yürütüldüğü 6 aylık sürede normal gelişimi olan 1-3 yaş arası çocukların anneleri arasından,

katılmayı kabul eden tüm anneler (174 kişi) çalışmaya dahil edilmiştir.

Kişisel bilgi formu; annenin sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 16 sorudan oluşmaktadır. Ebeveyn öz yeterlilik puanı, "Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlilik Ölçeği (The Self Efficacy for Parenting Tasks Index-Toddler Scale)" ile hesaplanmıştır. Bu ölçek, 1-3 yaş arası çocukların anne babalarının öz yeterlilik becerisini değerlendirmek üzere Bob ve Emde tarafından 1997 yılında geliştirilmiş, Türkçeye uyarlanması Elibol ve ark. (9) tarafından 2007 yılında yapılmıştır. Ölçeğin kapsam ve yapı geçerliliği yapılmış, faktör analizi sonucunda faktörlerin ayrışmaması nedeniyle tek faktör kullanılmıştır. Uyarlama çalışması sonucunda ölçeğin tümünün Cronbach alfa katsayısı= 0,93, test tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,86 olarak bulunarak geçerli güvenilir olduğu belirlenmiştir. Elli bir maddeli bu ölçeğin beşli likert tipteki ifadelerinden uygun olanı seçilerek her maddeden 1-5 arası puan alınabilmekte olup minimum puan 51, maksimum puan 255 olmaktadır. Ölçekte kesim noktası olmayıp toplam ölçek puanı arttıkça ebeveyn öz yeterliliği daha yüksek olarak değerlendirilir.

İstatistiksel Analiz

Verilerin analizi SPSS 26 for Windows (SPSS, Inc.; Chicago, USA) paket programı kullanılarak yapılmıştır. Tanımlayıcı değerler sayı (n), yüzde (%), ortalama, standart sapma, ortanca (medyan), minimum, maksimum olarak belirtilmiştir. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu görsel (histogram ve olasılık grafikleri) ve analitik yöntemler (Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri) kullanılarak incelenmiştir. Sürekli değişkenler normal dağılıma uydukları için parametrik (Student's t-testi, ANOVA) testler ile karşılaştırılmıştır. Sürekli değişkenler arasındaki ilişki değişkenler normal dağılıma uyduğundan Pearson korelasyon testi ile sınımlanmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalarla belirlenen farklı prediktörlerin ebeveyn öz yeterliliği ölçek puanını öngörmedeki etkileri çok değişkenli lineer regresyon analiziyle değerlendirilmiştir. Tüm analizler %95 güven aralığında değerlendirilmiş olup istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

Çalışma öncesi ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan ekipten ve Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır (tarih: 01.07.2022, karar no.: 2022/104). Araştırmaya katılacak ebeveynlere çalışma hakkında bilgi verildikten sonra yazılı aydınlatılmış onamları alınmıştır.

Çalışmanın yapılabilmesi için gerekli finansal kaynak, araştırmacılar tarafından karşılanmıştır.

Bulgular

Bir eğitim ve araştırma hastanesinde 1-3 yaşında çocuğu yatan ve çalışmaya alınan 174 anne ile ilgili tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri		n	%
Annenin yaşı	35 yaş altı	114	65,5
	35 yaş ve üzeri	60	34,5
	Ortalama \pm SS 32,5\pm4,9 Ortanca (min-maks) 32 (20-42)		
Evlene yaşı	18 yaş ve altı	32	18,4
	19-24 yaş	95	54,6
	25 yaş ve üzeri	47	27,0
	Ortalama \pm SS 22,1\pm3,9 Ortanca (min-maks) 21 (14-36)		
Yaşayan çocuk sayısı	1	54	31,0
	2	73	42,0
	3 ve üzeri	47	27,0
	Ortalama \pm SS 2,1\pm1,1 Ortanca (min-maks) 2 (1-7)		
Çocuğun hastaneye yatış sayısı	1	77	44,3
	2	42	24,1
	3 ve üzeri	55	31,6
	Ortalama \pm SS 2,5\pm2,4 Ortanca (min-maks) 2 (1-20)		
Ailedeki kişi sayısı	2-3	56	32,2
	4	72	41,4
	5 ve üzeri	46	26,4
	Ortalama \pm SS 4,1\pm1,2 Ortanca (min-maks) 4 (2-9)		
Aylık gelir (TL)	15000 TL altı	54	31,0
	15000-25000 TL	60	34,5
	25000 TL üzeri	60	34,5
	Ortalama \pm SS 24831,6\pm20340,6 Ortanca (min-maks) 17000 (5500-150000)		
Eğitim durumu	İlkokul ve altı	29	16,7
	Ortaokul	28	16,1
	Lise	45	25,9
	Lisans ve üzeri	72	41,4
Çalışma durumu	Çalışmıyor	117	67,2
	Çalışıyor	57	32,8
Gebelikte sigara kullanma durumu	Kullanmamış	154	88,5
	Kullanmış	20	11,5
Kronik hastalık varlığı	Yok	136	78,2
	Var	38	21,8
Çocuğun cinsiyeti	Erkek	89	51,1
	Kız	85	48,9
Çocuğun istenen gebelikten olma durumu	Hayır	26	14,9
	Evet	148	85,1

n: sıklık, %: sütun yüzdesi

Çalışmaya katılan annelerin yaş ortalaması 32,5 \pm 4,9, evlenme yaşı ortalaması 22,1 \pm 3,9 yıldır. Annelerin yaşayan çocuklarının sayısı ortalama 2,1 \pm 1,1 ve çocuğunun hastaneye yatış sayısı ortalaması 2,5 \pm 2,4'tür. Aile bireyi sayısı ortalama 4,1 \pm 1,2 bulunmuştur. Aylık hane geliri ortalaması 24831,6 \pm 20340,6 TL olarak hesaplanmıştır. Annelerin %16,7'si ilkokul ve altı, %16,1'i ortaokul, %25,9'u lise, %41,4'ü lisans ve üzeri mezundur ve %67,2'si herhangi bir işte çalışmamaktadır. Annelerin %11,5'i gebeliğinde sigara kullanmış olup %21,8'inin kronik hastalığı vardır. Annelerin hastanede yatmakta olan çocuklarının %14,9'u istenmeyen bir gebelik sonucu doğmuştur ve tüm çocukların %51,1'i erkektir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi tüm katılımcılarda ölçek puanı ortalaması 206,7 \pm 19,3 bulunmuş, bazı sosyo-demografik

özelliklere göre puan ortalamaları değerlendirilmiştir. Buna göre annelerin eğitim durumu ve ebeveyn öz yeterlilik ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p=0,035$). Halen 35 yaş altında olan, evlenme yaşı daha büyük olan, çocuk sayısı daha az olan, çocuğunun hastaneye yatış sayısı daha az olan, evli olan, herhangi bir işte çalışmayan, gebeliğinde sigara kullanmamış olan ve kronik hastalığı olmayan annelerin ölçek puanları biraz daha yüksek gözükmemekte olsa da farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Farklı değişkenlerin ölçek puanını öngörmedeki etkileri lineer regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Tablo 3'te bu analizin sonuçlarına bakıldığında annelerin öz yeterlilik ölçeği puanları ile ailedeki kişi sayısı, annenin eğitim durumu ve annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu

Tablo 2: Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine göre anne babalık becerilerinde özyeterlik ölçeği puanlarının dağılımı

		Ölçek puanı		p-değeri
		Ortalama \pm SS	Ortanca (Min.-Maks.)	
Ölçek puanı		206,7 \pm 19,3	207,0 (153-250)	-
Sosyo-demografik özellikler				
Annenin yaşı	35 yaş altı 35 yaş ve üzeri	207,8 \pm 19,5 204,6 \pm 18,9	207,0 (153-250) 206,0 (166-244)	0,290*
Evlenme yaşı	18 yaş ve altı 19-24 yaş 25 yaş ve üzeri	203,3 \pm 17,1 206,9 \pm 20,1 208,7 \pm 19,3	203,5 (172-241) 206,0 (153-247) 211,0 (166-250)	0,471**
Yaşayan çocuk sayısı	1 2 3 ve üzeri	207,9 \pm 20,2 207,0 \pm 17,3 204,9 \pm 21,6	209,5 (153-246) 207,0 (165-238) 203,0 (170-250)	0,726**
Çocuğun hastaneye yatış sayısı	1 2 3 ve üzeri	208,3 \pm 19,1 206,1 \pm 22,3 205,0 \pm 17,3	208,0 (170-250) 204,5 (153-246) 205,0 (166-241)	0,614**
Ailedeki kişi sayısı	2-3 4 5 ve üzeri	206,9 \pm 20,0 206,5 \pm 17,4 206,7 \pm 21,7	208,0 (153-246) 207,0 (165-239) 205,0 (170-250)	0,995**
Eğitim durumu	Lise altı Lise ve üzeri	202,3 \pm 20,5 208,9 \pm 18,5	200,0 (153-250) 211,0 (165-247)	0,035*
Çalışma durumu	Çalışmıyor Çalışıyor	208,2 \pm 18,8 203,6 \pm 20,2	208,0 (153-250) 204,0 (165-244)	0,138*
Gelir durumu	15.000 TL altı 15.000-25.000 TL 25.000 TL üzeri	205,3 \pm 18,2 208,0 \pm 20,5 206,7 \pm 19,4	203,5 (170-250) 209,0 (153-246) 206,5 (165-247)	0,762**
Gebelikte sigara kullanma durumu	Kullanmamış Kullanmış	207,3 \pm 18,9 202,4 \pm 22,5	207,0 (165-250) 205,0 (153-241)	0,292*
Kronik hastalık	Yok Var	207,9 \pm 19,3 202,2 \pm 19,1	208,0 (165-250) 198,5 (153-244)	0,108*
Çocuğun cinsiyeti	Erkek Kız	207,7 \pm 20,2 205,7 \pm 18,5	207,0 (153-250) 206,0 (170-247)	0,486*
Çocuğun istenen gebelikten olma durumu	Hayır Evet	205,4 \pm 16,9 206,9 \pm 19,8	202,0 (173-235) 207,0 (153-250)	0,701*

*Student's t-testi, **ANOVA testi

Ort.: Ortalama, SS: Standart sapma, Min.-Maks.: Minimum-Maksimum

Tablo 3: Bağımsız değişkenlerin anne babalık becerilerinde özyeterlik ölçeği puanını öngörme durumlarının lineer regresyon analizi ile incelenmesi

	Standardize olmayan katsayılar		%95 GA		Standardize katsayılar	t	p-değeri
	B	Standart hata	Alt sınır	Üst sınır			
Sabit	178,95	14,26	150,80	207,11	-	12,55	<0,001
Annenin yaşı	-0,48	0,32	-1,10	0,14	-0,12	-1,52	0,131
Evlenme yaşı	0,75	0,43	-0,10	1,59	0,15	1,74	0,083
Ailedeki kişi sayısı	3,55	1,41	1,76	6,34	0,22	2,52	0,013
Çocuğun hastaneye yatış sayısı	-0,44	0,61	-1,64	0,77	-0,05	-0,72	0,474
Eğitim durumu	9,87	3,48	3,00	16,75	0,24	2,84	0,005
Çalışma durumu	-6,72	3,33	-13,30	-0,14	-0,16	-2,02	0,045
Kronik hastalık varlığı	-4,54	3,51	-11,48	2,40	-0,10	-1,29	0,198

GA: Güven aralığı

görülmektedir ($p<0,05$). Annenin lise ve üzeri mezuniyet durumuna sahip olması lise ve altı mezuniyet durumuna göre ebeveyn öz yeterlilik ölçek puanını 9,87 puan artırmaktadır. Ailedeki kişi sayısının 1 artması annenin ebeveyn ölçek puanının 3,55 puan artırmaktadır. Annenin herhangi bir işte çalışmaması, çalışan annelere göre ebeveyn öz yeterlilik ölçek puanını 6,7 puan artırmaktadır. Diğer değişkenler annelerin öz yeterlilik ölçeği puanlarını anlamlı şekilde etkilememektedir ($p>0,05$).

Tartışma

Ebeveyn öz yeterliliği, çocuğun sağlıklı gelişim gösterebilmesi açısından önemli bir belirleyicidir. Annelerin ebeveynlik davranışlarını büyük ölçüde belirleyen öz yeterlilik algılarının oluşmasında önceki ilişkileri, aldıkları sosyal destek, eğitim, gelir düzeyi gibi faktörler rol oynamaktadır (4). Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlilik Ölçeği'nden alınan puanın yüksek olması, ebeveyn öz yeterliliğinin yüksek olduğunu gösterir. Çalışmamızda annelerin ebeveyn öz yeterliliği puan ortalamaları $206,7\pm 19,3$ olarak bulunmuştur. Aynı ölçek kullanılarak ülkemizde yapılan bazı araştırmalarda annelerin puan ortalamaları 192,8, 194,3, 196,1, 182,5, 212,6 şeklinde elde edilmiştir ve bizim çalışmamızın ortalamasının çoğu çalışmaya göre yüksek olduğu görülmektedir (8,10-13). Farklı bölgelerdeki annelerin ebeveyn öz yeterlilik düzeyleri farklılıklar gösterebilir ayrıca araştırmanın yapıldığı çalışma gruplarının yaş, eğitim ve benzeri çeşitli özellikleri de sonuçları etkileyebilir.

Çalışmamızda lineer regresyon analizi sonucunda ailedeki kişi sayısı, eğitim durumu ve çalışma durumu ebeveyn öz yeterliliği üzerine istatistiksel olarak anlamlı bulunan değişkenlerdir. Ailedeki kişi sayısının artması annenin ebeveyn öz yeterliliği ölçek puanını 3,55 puan artırmıştır ($p=0,013$). Bu durum; çalışmamızda sosyal destek alma durumu her ne kadar özel olarak incelenmemiş olsa da annenin ailedeki diğer üyelerden aldığı sosyal destekle ilişkili olabilir. Sosyal destek, bireyi stresin olumsuz sonuçlarından koruyan ve toplum tarafından kabul edildiği inancını artıran bir olgu olup kişinin kendine olan güveninin artmasını sağlayarak öz yeterliliğini geliştirmektedir (14). Akrabalarından ve eşinden sosyal destek alan annelerin ebeveyn öz yeterliliklerinin daha yüksek olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (15,16). Diğer yandan Kuşku'nun çalışmasında, aile nüfusu ile annelerin öz yeterlilik ölçeği alt puan ortalamaları arasında ilişki bulunmamıştır (13).

Araştırmada annelerin eğitim durumuna göre ebeveyn öz yeterlilik puanlarının farklılaştığı, lise ve üstü mezuniyete sahip annelerin, lise ve altı mezuniyete sahip annelere göre ebeveyn öz yeterlilik puanlarının 9,87 puan daha yüksek olduğu görülmüştür ($p=0,005$). Annenin eğitim düzeyinin artmasıyla çocuk gelişimi hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğu ve ebeveynlik stratejilerine sahip olmalarından dolayı ebeveyn öz yeterlilik algısının arttığı ortaya konmuştur (4). Literatürde

annelerin öğrenim durumlarına göre öz yeterliliklerinin farklılaşmadığına dair çalışmalar da mevcuttur (17,18). Çalışma grubumuzun eğitim düzeyi Türkiye geneline göre oldukça yüksek olup %67,3'ü lise ve üzeri eğitime sahiptir (19). Eğitim düzeyi düşük olan kadınların ebeveyn öz yeterliliğinin düşük olmasının çocuk sağlığını olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür bu nedenle ülkemizde kadınların eğitim düzeyinin artırılması önem göstermektedir.

Çalışmayan annelerin ebeveyn öz yeterlilik puanının çalışan annelere göre 6,7 puan daha yüksek olduğu görülmüştür ($p=0,045$). Çalışmayan anneler, çocuklarıyla daha çok vakit geçirerek çocuklarıyla olan etkileşimini daha fazla geliştirebilir fırsatı bulabilmektedir, bu durum onların annelik becerilerine daha çok güvenmelerine sebep olabilir. Çalışan annelerin 1-3 yaşındaki çocuklarını gün içinde bakıcıya ya da yakınlarına bırakmak, işten geldiklerinde evdeki işlerle ilgilenmenin yanı sıra çocuklarıyla ilgilenmek durumunda olmaları annelerin stres düzeylerini artırdığı için öz yeterlilik sorunu yaşamalarına neden olabilir. Araştırma sonucumuza benzer şekilde çalışmayan annelerin puan ortalamalarının çalışan annelere göre yüksek olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (21,22) Bunların aksine çalışan annelerin ebeveyn öz yeterliliklerinin çalışmayan annelere göre daha yüksek olarak görüldüğü araştırmalar da vardır (8,17). Bu sonuçlara dayanarak annenin çalışmaması değil de çalışırken ortaya çıkan sorunlar için her türlü aile içi ve kurumsal desteğin sağlanması sorunun çözümü için doğru bir yaklaşım olacaktır.

Araştırma bulgularına bakıldığında anne yaşı ile ebeveyn öz yeterliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır, ancak 35 yaş altı annelerde ölçek puanı biraz daha yüksek gözükmektedir. Öztürk ve Giren'in (22) araştırmasında annelerin yaşına göre ebeveynliğe yönelik genel tutum, ilgi, yeterlilik ve ebeveynlikten sağlanan doyum puanları değişmemiştir. Bir başka çalışmada da annelerin ebeveyn öz yeterlilik puanının yaş grubuyla ilişkili olmadığı gösterilmiştir (18). Buna karşılık duygusal yeterlik alt boyutunda yaşla birlikte ebeveyn öz yeterliliğinin arttığını ortaya koyan çalışmalar da vardır (13). Daha ileri yaşta olmak deneyim ve benzeri nedenlerle öz yeterliliğe olumlu etki yapabileceği gibi, ileri yaşta olanların daha çok çocuğa sahip olma, zaman kısıtlılığı gibi durumları olumsuz etki de yapabilir.

Çalışmada annelerin evlenme yaşı arttıkça ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı olmasa da bir miktar artış göstermektedir. Kadınlarda evlenme yaşının artmasının daha sağlıklı bir evliliğin oluşmasını sağladığı ve bunun da ebeveyn yetkinlik algısını pozitif yönde etkilediği gösterilmiştir (23,24). İleri yaşta evlenmiş olan annelerin eğitim düzeylerinin yüksekliği ve diğer sosyo-kültürel özellikleri öz yeterlilik düzeyini olumlu etkileyebilir.

Çocuk sayısı ile annenin ebeveyn öz yeterliliği arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Çocuk sayısına göre anneler

arasında ebeveyn öz yeterlilik algılarının değişmediğini gösteren çalışmaların yanı sıra bir çalışmada üç ve daha fazla çocuğa sahip olan annelerin ebeveyn öz yeterliliklerinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (16,21). Diğer taraftan annelerin yoksulluk, eğitimsizlik ve fazla sayıda çocuk sahibi olmalarının çocuğa ayrılan süre ve ilgiyi azalttığı gösterilmiştir (25). Çalışmamızda istatistiksel olarak anlamlı bulunmasa da 3 ve daha fazla çocuğu olanlarda ölçek puanları daha düşüktür. Çocuk sayısının artmasının öz yeterlilik üzerine olumlu etkisi yanı sıra, kendisine ve çocuğuna vakit ayıramama, ekonomik sıkıntılar gibi sonuçları ebeveynlikle ilgili tutumları ve öz yeterliliği olumsuz şekilde etkileyebilir.

Çalışmada çocuğun hastaneye yatış sayısı ile annenin ebeveyn öz yeterliliği arasında anlamlı ilişki görülmesi de hastaneye ilk yatışı olan çocukların annelerinin ebeveyn öz yeterlilikleri biraz daha yüksek görülmüştür. Öz yeterliliği yüksek olan ebeveynler çocuklarının sağlıklarını daha çok önemsemekte, gelişimlerini daha çok desteklemekte ve onlar için uygun çevresel ortam oluşturmaktadırlar (4). Cantilav ve ark. (26), bronkopnömoni nedeniyle yatışı yapılan çocukların annelerinin öz yeterlilik algılarını inceledikleri bir çalışmada, tekrarlı yatış yapılan çocukların annelerinin öz yeterlilik algılarının ilk kez yatan çocukların annelerine göre daha düşük olduğunu göstermişlerdir. Annenin ebeveyn öz yeterliliğinin çocuğun sağlığı üzerinde etkisi olduğu söylenebilir.

Bir diğer araştırma bulgusu olarak gelir durumu ile annelerin ebeveyn öz yeterlilikleri arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Literatürde gelir durumuyla annenin ebeveyn öz yeterliliği arasında ilişkinin olmadığını gösteren çalışmalar olmasının yanı sıra (22,27) sosyo-ekonomik düzeyi ebeveyn olmanın pek çok yönüyle ilişkilendiren çalışmalar da bulunmaktadır (28). Çalışmamızda gelir bilgisinin doğru şekilde alınmasında eksiklikler olabilir, bu anlamda bu çalışma ebeveyn öz yeterliliğinin gelirle ilişkisini ortaya koymak açısından çok yeterli olmayabilir.

Araştırma sonuçlarına göre kronik bir hastalığa sahip olan annelerin ebeveyn öz yeterlilik puanları kronik hastalığı olmayan annelere göre daha düşük görünmekle birlikte farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bandura'ya (29) göre fiziksel performans ve sağlık durumu, öz yeterliliğin bedensel göstergeleridir ve bedensel hastalıklar ve işlev bozuklukları öz yeterliliği olumsuz etkileyebilir. Kronik hastalığa sahip olmak, kronik hastalığın çeşidi ve ağırlığına göre değişmekle birlikte, annenin kendisiyle ilgili takip etmesi gereken ilaç saatleri, kontroller, bazen ağrı, halsizlik gibi semptomlar nedeniyle çocuğa verilecek bakımı etkileyebilir.

Çocuğun cinsiyeti ile ebeveyn öz yeterliliği toplam puanı arasında mevcut çalışmada ilişki bulunmamıştır. Literatürde de çocukların cinsiyetine göre ebeveyn öz yeterlilik ölçeği alt boyutlarında farklılık olmadığı görülmüştür (8,20). Fakat kültürel faktörlere bağlı olarak kız çocuğu olan annelerin öz yeterliliklerinin daha yüksek olduğunu gösteren çalışmaların

yanı sıra (16,30) toplumdaki erkek çocukla ilgili düşüncelerin sonucu olarak onların daha çok ilgi gördüğünden bahseden çalışmalar da vardır (31).

Gebelikte sigara kullananlar az sayıda olup ölçek puanları düşük gibi görünmekle beraber ebeveyn öz yeterliliği ile arasında istatistiksel anlamda ilişki bulunmamıştır. Ayrıca çocuğun istenmeyen bir gebelikten olmasının da ebeveyn öz yeterliliği ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamıştır.

Çalışmanın Kısıtlılıkları

Bu çalışmanın kısıtlılığı, yalnızca bir eğitim araştırma hastanesinde yapılmış olması nedeniyle tüm topluma genellenememesidir. Ayrıca sadece 1-3 yaş çocuğu olan annelerin alınmış olması diğer bir kısıtlılıktır. Sadece bu yaş grubunda çocuğu hastanede yatan annelerin ebeveyn öz yeterlilikleri hakkında fikir verebilir.

Sonuç

Sonuç olarak çalışmaya katılan annelerin ebeveyn öz yeterlilik puan ortalaması 206,7 olarak bulunmuştur. Yapılan diğer çalışmalara bakıldığında bu puanın çalışma grubunun sosyo-kültürel özelliklerine de bağlı olarak yüksek değerlere yakın olduğu söylenebilir. Annelerin eğitim durumunun yükselmesi, annenin çalışmıyor olması ve ailedeki kişi sayısının artması ebeveyn öz yeterliliğini artırmaktadır. Annenin çocuğuyla daha çok ilgilenebildiği ya da ailedeki kişi sayısının artışıyla muhtemelen destek alabildiği durumlarda ve eğitim düzeyi yüksek annelerde ebeveyn öz yeterliliğinin arttığı görülmektedir.

Toplum sağlığı açısından kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi, annelerin gebelikten itibaren çocuk gelişimi ve bakımı konusunda eğitilmesi önem taşımaktadır. Çalışan annelerin çocuklarıyla daha çok zaman geçirmeleri için iş yeri politikalarında iyileştirmelere gidilmeli ve çocuklarını güvenle bırakabilecekleri ortamlar sağlanmalıdır. Hastanelere başvuran ebeveynlere ve çocuklarına bakım veren sağlık profesyonelleri, ebeveyn öz yeterliliği düşük olan bireylere destek olmalı ve onları doğru yönlendirmelidir.

Etik

Etik Kurul Onayı: Çalışma öncesi ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan ekipten ve Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır (tarih: 01.07.2022, karar no.: 2022/104).

Hasta Onayı: Araştırmaya katılacak ebeveynlere çalışma hakkında bilgi verildikten sonra yazılı aydınlatılmış onamları alınmıştır.

Yazarlık Katkıları

Konsept: B.K., C.K., M.Ç., Dizayn: B.K., C.K., M.Ç., Veri Toplama veya İşleme: B.K., C.K., Analiz veya Yorumlama: B.K., M.Ç., C.K., Literatür Arama: B.K., Yazan: B.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal Destek: Yazarlar bu yazının araştırma ve yazarlık sürecinde herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Kaynaklar

- Kotaman H. Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2008; 21: 111-133.
- de Montigny F, Lacharité C. Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*. 2005; 49: 387-396.
- Bağatarhan T, Nazlı S. Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliliklerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 2013; 7: 67-88.
- Coleman PK, Karraker KH. Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*. 2000; 49: 13-24.
- Hudson DB, Elek SM, Fleck CM. First-time mothers' and fathers' transition to parenthood: Infant care self-efficacy, parenting satisfaction, and infant sex. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*. 2001; 24: 31-43.
- Kılıçaslan A. Ebeveynliğe geçiş döneminin çeşitli doğum öncesi ve doğum sonrası etkenler açısından incelenmesi. İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi. 2007.
- Coleman PK, Trent A, Bryan S, King B, Rogers N, Nazir M. Parenting behavior mothers' self-efficacy beliefs and toddler performance on bayley scales of infant development. *Early Child Development and Care*. 2002; 172: 123-140.
- Dursun Ş, Bıçakçı M. Bir-üç yaş arası bebeğe sahip annelerin annelik becerilerinde öz yeterliliklerinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. 2015; 1: 613-628.
- Elibol F, Mağden D, Alpar R. Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlilik Ölçeği'nin (1-3 Yaş) geçerlik ve güvenilirliği. *Toplum Hekimliği Bülteni*. 2007; 26: 25-31.
- Türkmen E, Tozduman YK. 24-36 aylık çocukların mizaçları ile annelerin öz yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Tanımlayıcı türde korelasyon çalışması. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*. 2022; 7: 693-701.
- Yıldırım H. Gebe kadınların ebeveynlik öz-yeterliliklerinin prenatal uyumlarına etkisi. İnönü Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi. 2015.
- Büyüktaşkapu S. Annelerin özyeterlilik algıları ile 1-3 yaş çocuklarının gelişimlerinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2012; 1: 18-30.
- Kuşku AK. Edirne merkezdeki hastanelerin çocuk servislerine gastroenterit tanısıyla yatırılan 0-3 yaş grubu çocuklara annelerinin evde yaptıkları uygulamalar, bilgi ve öz yeterlilik düzeyleri. *Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi*; 2011.
- Lambert VA, Lambert CE, Klipple GL, Mewshaw EA (1989). Social support, hardiness and psychological well-being in women with arthritis. *The Journal of Nursing Scholarship*. 1989; 21: 128-131.
- Holloway SD, Suzuki S, Yamato Y, Behrens K. Parenting self-efficacy among Japanese mothers. *Journal of Comparative Family Studies*. 2005; 36: 61-76.
- Kılıçgün MY. Eğitime Farklı Bakış. Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin öz yeterlilik durumlarının incelenmesi. Ankara, Eyuder Yayınları; 2017, s. 91-100.
- Zembar R, Balat GU, Çinko M, Şengül L, Acar M. Anasınıfındaki çocukların ailelerinin öz yeterlilik düzeylerinin incelenmesi. *International Conference of Educational Science*. Eastern Mediterranean University; 2008.
- Baş T. Annelerin öz yeterliliklerinin ve 60-72 aylık çocuklarıyla olan etkileşimlerinin incelenmesi. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi. 2019.
- Türkiye İstatistik Kurumu. İstatistiklerle Kadın. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Kad%C4%B1n-2022-49668&tdil=1>. Erişim tarihi: 1 Ocak 2024.
- Özkubat S, Elibol F. Ebeveyn öz yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Congress on Politic, Economic and Social Studies*; 2018.
- Kotil Ç. Okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyaldüygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlilik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisi. *Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi*; 2010.
- Öztürk M, Giren S. Annelerin ebeveynlik algıları ile çocukların problem davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Education Faculty*. 2015; 17: 477-503.
- Kanburoğlu, B. Evli kadınlarda evlilik yaşı ve evlenme biçiminin evlilik doyumu ve depresyon düzeyine olan etkisi. *Işık Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi*; 2019.
- Tanyeri H. 10-14 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin iş-aile çatışması ve evlilik doyumları ile ebeveyn yetkinlikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi*; 2022.
- Demirel F, Üner A, Kırmı E. Van ili kırsalındaki annelerin çocuk beslenmesindeki alışkanlıkları ve uygulamaları. *Van Tıp Dergisi*. 2001; 8: 18- 22.
- Cantilav N, Abut E, Ardahan E, Öztornacı B, Sarı H. Bronkopnömoni nedeniyle hastaneye yatan çocukların annelerinin öz-yeterliliklerinin incelenmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2017; 2: 1-5.
- Balat GU, Yılmaz E. Okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile ebeveyn öz yeterlilik algılarının incelenmesi. *Education Sciences*. 2014; 9: 394-402.
- Fuligni AJ, Yoshikawa H. Socioeconomic resources, parenting, and child development among immigrant families. *Socioeconomic status, parenting, and child development*. New York, Routledge; 2014, s. 107-124.
- Bandura A. Self-efficacy: The foundation of agency. *Control of human behavior, mental processes, and consciousness: Essays in honor of the 60th birthday of August Flammer*, 2000; 16.
- Sevigny PR, Loutzenhiser L. Predictors of parenting self-efficacy in mothers and fathers of toddlers. *Child: Care, Health and Development*. 2010; 36: 179-189.
- Tuskan A. Toplumsal cinsiyet toplumda kadına biçilen roller ve çözümleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 2012; 25: 445-449.